

GULESLETTENE VINDKRAFT AS
Kalnesveien 5
1712 GRÅLUM

Vår dato: 03.05.2024

Vår ref.: 201701563-245 Oppgis ved henvendelse

Deres ref.:

Pålegg om videreføring av etterundersøkelser. Guleslettene vindkraftverk

Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) viser til oversendt sluttrapport for etterundersøkelse av fugl for Guleslettene vindkraftverk. Rapporten ble mottatt 27. januar 2023, og redegjør for undersøkelsene som ble gjennomført fra mars 2021 til ut oktober 2022.

NVEs vedtak

NVE pålegger videreføring av etterundersøkelse av fugl på Guleslettene vindkraftverk. Undersøkelsen skal gjennomføres på følgende vilkår:

- Dere skal gjennomføre søk etter døde fugler i vindkraftverket i minimum 3 etterfølgende år, som en videreføring av undersøkelsesprogrammet som ble benyttet i tidligere undersøkelser på Guleslettene. Undersøkelsen skal være ferdig innen 2028.
- Dere skal gjennomføre utleggingsforsøk for å kontrollere oppdagbarheten ved søk med hund og forsvinningsrate for døde fugler. Utleggingsforsøkene skal gjennomføres i et omfang som gjør det mulig å estimere oppdagbarheten og forsvinningsraten fordelt på to kategorier - store og små fugler.
- Når kadaversøkene er gjennomført skal dere levere en oppdatert sluttrapport til NVE med en fagkyndig vurdering av behovet for, og forslag til, avbøtende tiltak for fugl.

Vedtaket har hjemmel i konsesjonen av 2. februar 2017¹, NVEs godkjenning av forundersøkelsesprogram for Guleslettene av 16. mars 2017², og Olje- og energidepartementet (OED), nå Energidepartementet (ED), sin stadfesting av NVEs vedtak

¹ NVE ref.: 200704834-155

² NVE ref.: 200704834-157

av 11. november 2019³ etterfulgt av NVEs godkjenning av etterundersøkelsesprogram av fugl på Guleslettene, 22. september 2020⁴.

1 Bakgrunn

I anleggskonsesjon av 2. februar 2017 ble det satt vilkår om at det skulle gjennomføres for- og etterundersøkelser for å kartlegge fugletrekk i deler av planområdet til Guleslettene vindkraftverk. Guleslettene Vindkraft AS oversendte projektskisse for etterundersøkelser av trekkende fugl 10. februar 2020. Statsforvaltaren i Vestland oversendte innspill til projektskissen til NVE i brev av 2. mars 2020. Konsesjonærs tilbakemelding til Statsforvaltaren sitt innspill, samt revidert projektskisse for etterundersøkelser av trekkende fugl for Guleslettene vindkraftverk ble oversendt NVE i epost av 8. april 2020. Projektskissen for etterundersøkelser ble senere godkjent av NVE i vårt vedtak av 22. september 2020⁵. I vedtaket satt vi vilkår om at det skulle leveres en sluttrapport i etterkant av undersøkelsene.

- *Etter sesong to skal det leveres sluttrapport for hele undersøkelsesprogrammet. Sluttrapport må inneholde en oversikt over alle drepte fugler og en fagkyndig vurdering av om vindkraftverket medfører alvorlige konsekvenser for bestander av trekkende fugl. Det skal også vurderes om det er behov for ytterligere søk etter kadaver. Rapporten skal forelegges NVE og Fylkesmannen.*

NVE godkjente programmet for forundersøkelser av fugletrekket den 27. september 2019. Vedtaket ble påklaget og OED, stadfestet NVEs vedtak den 11. november 2019. OED satte flere vilkår om hvordan etterundersøkelsen skulle gjennomføres. Disse vilkårene er hensyntatt i NVEs vedtak om godkjenning av etterundersøkelsen. I tillegg satte OED følgende vilkår om avbøtende tiltak og ytterligere undersøkelser:

- *Det skal pålegges avbøtende tiltak for å hindre alvorlige skadevirkninger for fuglebestander. Vurderinger skal gjøres i samråd med Fylkesmannen i Vestland. Det skal pålegges stans av en eller flere turbiner i perioder dersom det er risiko for at kontinuerlig drift av turbinene kan medføre alvorlige skadevirkninger for fuglebestander. NVE kan i driftsperioden pålegge ytterligere undersøkelser for å øke kunnskapsgrunnlaget på fugl og fugletrekk og effekten av avbøtende tiltak.*

I dette brevet redegjør NVE for våre vurderinger av undersøkelsene som er gjennomført og kunnskapen som er fremskaffet. I tillegg redegjør vi for vår vurdering av behovet for ytterligere undersøkelser og avbøtende tiltak for å redusere de negative virkningene for fugl.

2 Sluttrapportens innhold

Sluttrapporten for etterundersøkelsen av Guleslettene vindkraftverk, «Effekter på fugletrekket over Guleslettene», ble fremlagt NVE i e-post av 27. januar 2023. I det planlagte programmet skulle det gjennomføres feltobservasjoner, kadaversøk med hund,

³ NVE ref.: 201701563-180

⁴ NVE ref.: 201701563-167

⁵ NVE ref.: 201701563-167

registrering av fugletrekk med radar og innsamling av lyddata med songmeter. Studieperioden var fra 15. mars til 20. mai 2021 og 2022 i vårsesongen, og for høstsесongen fra 15.juli til 31. oktober 2021 og 2022. Det ble ikke samlet inn data i løpet av sommer- eller vintersesongen.

Resultat fra radarundersøkelsene viste at fuglene som trekker over Guleslettene vindkraftverk trakk høyere og gjorde flere unnvikelsesmanøver etter utbyggingen av vindkraftverket sammenlignet med før utbyggingen. Selv om dette ble konklusjonen av det samlede resultatet, viste likevel undersøkelsen at *flesteparten* av fuglene trakk gjennom vindkraftverket i samme høyde som før. Sammenligning av data fra songmeters (lyttebokser) og radar viste at massen av natttrekkende fugl enten lager lite lyd eller trekker så høyt at lydene ikke registreres. Det var lite samsvar mellom deteksjonene fra radar og songmeter, som forteller at songmeterdata alene ikke er egnet til å kvantifisere trekkaktivitet. For ytterligere forklaring av songmeterdataene se kapittel 4, avsnitt 6 i sluttrapporten til NINA.

NINA fant at hoveddelen av høsttrekket forgår nattetid. Natttrekket bestod i hovedsak av trostefugler i oktober, mens det mot slutten av oktober også trakk en del arter av liten størrelse, sannsynligvis små spurvefugler. På dagtid ble det observert store flokker med finkefugl i slutten av september og i oktober. Antall rapporterte radarspor i 2021 var 5,7 millioner, men NINA påpeker i sluttrapporten at radaren slår sammen flere individer i flokker, slik at det registreres færre spor enn det som egentlig har passert. Basert på sammenligning med observasjoner i felt kan disse flokkene variere mellom 2 til 200 individer. Samme fugl kan også observeres flere ganger ved at den flyr inn og ut av området som radaren oppfatter, men NINA mener at et slikt overestimat ikke er av samme omfang som flokkene som blir underestimert. Under søk etter kollisjonsdrept fugl ble det funnet 105 døde fugler, hvorav 5 individer var rødlistede arter. Til sammenligning med tilsvarende studier fra andre vindkraftverk er fugledødeligheten rapportert ved Guleslettene ikke unormalt stor.

NINA påpeker at det likevel er vanskelig å konkludere hvorvidt Guleslettene har en effekt på truede, trekkende fuglearter ettersom datagrunnlaget er begrenset. I sluttrapporten skriver NINA at det er fare for underrepresentering av små spurvefugler, ettersom størrelsen gjør dem krevende for søkshunder å oppdage, i tillegg til at terreng og værforhold ved Guleslettene kan gjøre søk utfordrende. Utleggingsforsøk viste at 45% av de utplasserte fuglene ble funnet av hund, hvorav flesteparten av dem var blant de større fugleartene. Dette antyder en mulig underestimert av antall døde fugler på Guleslettene, spesielt for små fugler. Dersom man tar utgangspunkt i at 105 døde fugler kun utgjør 45%, slik som for utleggingsforsøket, vil det reelle antallet være 386 fugler. Rapporten påpeker at dersom de antar at kollisjonsfrekvensen er tilsvarende høy også utenfor trekkсесong, vil hver turbin i gjennomsnitt drepe 9,3 fugler per år.

3 Innspill fra Statsforvaltaren

Statsforvaltaren skriver i sin uttalelse av 20. april 2023⁶ at rapporten gir en god sammenfatning av etterundersøkelsene av fugletrekket over Guleslettene med gode og relevante vurderinger basert på innsamlet data. Videre påpeker de at Guleslettene vindkraftverk er bygd i en nasjonalt viktig trekkvei for fugl, og at undersøkelsene dermed burde videreføres for å følge opp utviklingen i årene fremover. De anbefaler bruk av fugleradar i hele vindkraftområdet, men mener at undersøkelsene kan begrenses til tidsperioden med den største trekkaktiviteten på høsten. I tillegg anbefaler de at kadaversøkene videreføres, men at det er viktig at søkshundene som benyttes er spesialtrente. Ettersom kun 17% av småfugler ble funnet i utleggelsesforsøket, og disse utgjør største andelen av trekkfuglene, mener Statsforvaltaren at dette er for dårlig.

Utleggingsforsøk

Statsforvaltaren skriver også at de er i tvil om det er tilstrekkelig datagrunnlag fra undersøkelsene på Guleslettene til å gi et godt estimat på antallet kollisjonsdrepte fugler. Ut ifra søkseffektiviteten til hundene i forsøket mener Statsforvaltaren at det er sannsynlig at hunder med mer trening på fugleåtsel ville gitt flere kadaverfunn. I tillegg kommenterer de at det ble lagt ut få fugler i utleggingsforsøket, som kan gi relativt stort utslag på det allerede begrensede datagrunnlaget. Dersom det hadde blitt funnet færre fugler i utleggingsforsøket ville det hatt stor innvirkning på estimatet av hvor mange fugler som ble drept i vindkraftverket. Som NINA skriver i rapporten, gir en funnprosent på 45% i utleggingsforsøket et estimat på nesten 400 kollisjonsdrepte fugler. Med få fugler til grunn skriver Statsforvaltaren at dette estimatet ikke bør brukes som en fasit.

Trekkadferd

I uttalelsen påpeker også Statsforvaltaren at informasjonen om endring i flyhøyde er vanskelig å tolke ettersom informasjonen oppgis som høyde over havet i stedet for høyde over bakken der radaren stod. Det hadde også vært nyttig om man fikk vite i hvilke høyde flertallet av fugler flyr, og ikke bare gjennomsnittshøyden for alle fuglene. Videre stiller Statsforvaltaren spørsmål ved hvorvidt det er mulig å artsbestemme fuglene under natttrekk med termisk kikkert, eller om de har benyttet en annen metode. I rapporten viser NINA til data for dagtrekkende fugler. Statsforvaltaren påpeker at studiene de viser til er knyttet til vindkraft til sjøs, som ikke nødvendigvis er representativt for adferden til fugler som trekker gjennom vindkraftverk på land.

Statsforvaltaren synes at NINA sitt estimat på at mer enn 5,7 millioner fugler trekker gjennom Guleslettene er rimelig, men at det i ytterkant av radarens deteksjonsområde på 10 km er mindre sannsynlig å oppdage små fugler sammenlignet med store. Ettersom NINA skriver at de små fuglene utgjør flesteparten av trekkfuglene, mener Statsforvaltaren at dette tilsier at det reelle tallet er mye høyere. Statsforvaltaren legger til grunn NINAs tidligere vurderinger om at det er en jevn fordeling trekkfugler gjennom hele

⁶ NVE ref. 201701563-238

vindkraftverket og at det undersøkte området er representativt for resten av arealet, og anslår at det i realiteten er langt flere enn 20 millioner trekkende fugler.

Videre kommenterer de på at NINAs utsagn om at dagtrekkende fuglene viser tegn til unnvikelsesadferd, er basert på svakt bevisgrunnlag. NINA sammenligner data fra to sesonger; en før og en etter. For høsttrekket mener Statsforvaltaren at det ikke er mulig å sammenligne før og etter, ettersom radarplasseringen ble endret mellom de to sesongene. Likevel viser dataene at størsteparten av fugletrekket skjer på nattestid, at mange av fuglene flyr i turbinhøyde, og at de natttrekkende fuglene viser redusert unnvikelsesadferd. Samlet mener Statsforvaltaren at dette forteller at flere millioner fugler trekker gjennom vindkraftverket i farlig høyde og med liten grad av unnvikelsesadferd.

Usikkerheten i resultatene

NINA skriver at dersom det tas høyde for usikkerheten i funnprosent og man ekstrapolerer resultatene til å gjelde hele året og ikke bare søksperioden dreper hver turbin på Guleslettene 9,3 fugler per år. Statsforvaltaren skriver at dersom man sammenligner dette tallet med det internasjonale snittet på 2,3 drepte fugler hvert år er tallet på Guleslettene svært høyt. Selv om rapporten påpeker at dette tallet sannsynligvis er for høyt ettersom det baserer seg på antakelsen at det er like høy trekkaktivitet gjennom hele året, så kommer det ikke frem hvordan de internasjonale tallene er regnet ut. Konklusjonen til Statsforvaltaren er at Guleslettene ligger såpass høyt over gjennomsnittet at det er grunn til uro.

Oppsummering av Statsforvaltarens innspill.

- Kadaversøkene burde videreføres for hele området. Her anbefaler de å benytte hunder som er spesialtrente for å finne små fuglearter ettersom disse ble underestimert i studien til NINA.
- Som et minimumskrav burde radarundersøkelsene videreføres for høstsesongen 1. september til 15. november ett år til. Helst ser Statsforvaltaren at radarstudiet videreføres ved bruk av to radarer.

4 NVEs vurdering

Etter NVEs vurdering har Guleslettene Vind AS lagt frem en god rapport som kartlegger virkningen Guleslettene vindkraftverk har hatt på fugletrekket over Guleslettene ved hjelp av undersøkelser med radar, songmeter og søk med hund etter fuglekadaver.

4.1 Vurdering av adferdsendringer som følge av vindkraftverket

NVE satte vilkår om at sluttrapporten skulle beskrive hvorvidt vindkraftverket har påvirket adferden til trekkende fugl og hvilke negative effekter dette medførte. I rapporten fra NINA blir det konstatert at deler av fugletrekket gikk høyere etter bygging av Guleslettene vindkraftverk, mens det for natttrekket ble observert at fuglene i stor grad fløy i samme høyde som før utbygging. Data for endringer i flyvehøyde er presentert for vårsesongen 2019 (forundersøkelse) og 2021, og for høstsesongen 2021 ettersom radaren sto i samme posisjon i disse sesongene. Statsforvaltaren mener at NINAs rapportering av endret

flyvehøyde for trekkende fugler på dagtid er basert på svakt bevisgrunnlag. Resultatene kan likevel tyde på at fuglene ikke har like stor evne til å oppdage og unngå vindkraftverket om natten.

I sluttrapporten skriver NINA at det registrert 5,7 millioner radarspor for 2021. De påpekte at radaren ikke bare rapporterer spor av individuelle fugler, men slår sammen flere individer til flokker. Dette resulterer i færre spor enn det reelle antallet, slik at 5,7 millioner sannsynligvis er et underestimat på antall fugler. Statsforvaltaren er enige i at 5,7 millioner antakelig er et underestimat ettersom radarens deteksjonsområde på 10 km vil ha vanskelig for å oppdage små trekkfugler, som utgjør flesteparten av trekkfuglene. Dersom de legger til grunn NINAs antakelse om at det er en jevn strøm med trekkfugler gjennom hele vindkraftverket, og at området som undersøkes med radar ikke skiller seg nevneverdig fra resten av vindkraftverksområdet, estimerer Statsforvaltaren at det i realiteten er langt flere enn 20 millioner fugler som trekker gjennom anlegget. Sammenlagt mener Statsforvaltaren at resultatene fra sluttrapporten forteller at flere millioner fugler trekker gjennom vindkraftverket i farlig høyde og med liten grad av unnvikelsesadferd.

NVE konkluderer med at et stort antall fugler trekker gjennom vindkraftverket, spesielt om natten. Videre konstaterer vi at det er liten forskjell i trekket før og etter bygging, men at det likevel er detektert unnvikelsesadferd samlet sett. Etter NVEs vurdering innebærer dette at et stort antall fugler flyr gjennom vindkraftverket med risiko for kollisjoner. Videre konstaterer vi at sluttrapporten gir informasjon om endringer i trekkadferd slik det er fastsatt i vilkåret. I hvilken grad den observerte unnvikelsesadferden har negative virkninger for fuglebestandene, er ikke fastslått i rapporten. I rapporten står det at det for fuglebestandene vil være den samlede, kumulative, antropogene belastningen, vindkraftverk inkludert, som vil være utslagsgivende for om arter forsvinner eller ikke. Etter NVEs vurdering er ytterligere undersøkelser med bruk av radar, slik som Statsforvaltaren foreslår, lite hensiktsmessig for å estimere de bestandsmessige konsekvensene av adferdsendringen og urimelig tyngende for konsesjonær. For Guleslettene vindkraftverk er det kollisjonsrisikoen som har størst potensiale for å ha negative effekter for fuglebestandene.

4.2 Vurdering av kadaversøk, oppdagbarhet og forsvinningsrate

Ved NVEs godkjenning av etterundersøkellesprogram ble det satt vilkår om at det skulle gjennomføres søk etter kadaver, og at sluttrapporten måtte inneholde en oversikt over antall drepte fugler og en fagkyndig vurdering av behovet for videre undersøkelser. NINA har gjennomført søk etter kadaver, og skriver at det ble registrert 105 døde fugler i vindkraftverket, hvorav 5 av disse var på den norske rødlisten for truede arter. Dersom man tar høyde for at utleggingsforsøket viste en funnprosent på 45% kan det tenkes at det reelle antallet kadaver er 386. Videre, dersom man tar høyde for både søkeeffektiviteten, forsvinningsraten og fugledød utenfor søksperioden på Guleslettene estimerer NINA at hver turbin på Guleslettene dreper 9,3 fugler per år. Statsforvaltaren påpeker i sin uttalelse at dette er over det internasjonale gjennomsnittet på 2,3 fugler per turbin per år. NVE bemerker at dette er en feilsitering fra Statsforvaltaren ettersom 2,3 er medianen og ikke gjennomsnittet i den siterte artikkelen, der gjennomsnittet som det refereres til er 7,3.

NINA påpeker også at 9,3 antakelig er et altfor høyt estimat ettersom man antar at det kolliderer like mange fugler med vindkraftverket utenfor trekkseasonen som det det gjør under trekkene.

I rapporten skriver NINA at datagrunnlaget er begrenset, noe som gjør det vanskelig å skille resultatene fra for- og etterundersøkelsen. Etter NVEs vurdering er det viktig med tilstrekkelig data for å kunne skille mellom variasjon i resultater forårsaket av vindkraftverkets påvirkning på fugl, og årlige variasjoner i trekkaktivitet og dødelighet som oppstår naturlig hos fugler som følge av f.eks. vær- og vindforhold. På den andre siden skriver NINA at det er få studier tilsvarende det på Guleslettene i forhold til hyppighet av søk over en relativt lang tidsperiode, hvilket NVE er enige i. Vi mener at rapporten presenterer en godt gjennomarbeidet studie sammenlignet med flere andre undersøkelser av fugl i vindkraftverk både i Norge og i utlandet.

Når det kommer til om Guleslettene har hatt negative effekter for trekkende fugl er det vanskelig å sammenligne med undersøkelser fra andre vindkraftverk. Forskjellige undersøkelser varierer i søksforhold, omfang av søk og undersøkelsesmetoder. Likevel skriver NINA at dødeligheten ikke er unormalt stor sammenlignet med funn fra andre vindkraftverk. NVE anerkjenner at undersøkelsene på Guleslettene hadde begrenset søksomfang grunnet flere faktorer, og mener at det er realistisk at kollisjonsofre, særlig av mindre fugler, kan ha blitt underestimert i denne studien. Med bakgrunn i dette er NVE enige i vurderingen til NINA og Statsforvaltaren om at to år med undersøkelser gir for lite datagrunnlag til å komme med en vurdering av konsekvensene for fugl, og dermed også behovet for avbøtende tiltak.

Vi viser til vilkåret fra OED, referert på side 2, som åpner for at NVE kan pålegge ytterligere undersøkelser for å øke kunnskapsgrunnlaget på fugl. NVE mener det er behov for å videreføre kadaversøk og utleggingsforsøk på Guleslettene i 3 år for å innhente informasjon om effekten vindkraftverket har på fugl, oppdagbarheten ved søk med hund og forsvinningsraten for døde fugler. For å kunne gjøre rede for forskjeller fra år til år setter vi krav om at undersøkelsen gjennomføres 3 etterfølgende år. Ettersom en eventuell utsettelse vil kunne påvirke resultatene og eventuelt ramme fuglene negativt, setter NVE også krav om at undersøkelsene skal være ferdige innen 2028. Det er mulig å søke om forlengelse av denne fristen dersom det foreligger spesielle grunner til det. Siden utleggingsforsøkene viste at kun 17% av de små fagleartene ble oppdaget, setter NVE som vilkår at utleggingsforsøkene skal gjennomføres i et slikt omfang at det er mulig å estimere oppdagbarheten og forsvinningsraten både for store og små fugler, dvs. to kategorier. Etter NVEs vurdering er en videreføring av denne delen av undersøkelsene ikke uforholdsmessig tyngende.

4.3 NVEs konklusjon

NVE vurderer at det ikke vil være hensiktsmessig å videreføre radarundersøkelsene på Guleslettene. En slik undersøkelse kan gi informasjon om endringer i flyveadferd som er interessant ved etableringen av nye vindkraftverk, men gir lite informasjon om virkningen på fugebestanden. Vilåret fra OED, referert på side 2, sier at det skal pålegges avbøtende tiltak og stans av en eller flere turbiner dersom det ble funnet risiko for alvorlige

skadevirkninger for fuglebestander. Etter NVEs vurdering er det urimelig å pålegge konsesjonær å undersøke til hvilken grad Guleslettene har bidratt til negative virkninger for fugl. Som NINA påpeker i rapporten vil dette kreve kunnskap om faktorer som strekker seg langt utover vindkraftverket. Dette kan være andre antropogene aktiviteter, mattilgang, sykdom, rovdyrutbredelse, forurensning og detaljert kunnskap om fuglenes energiallokering. NVE mener at kadaversøk og utleggingsforsøk er viktigere for å si noe om direkte bestandsmessige konsekvenser for trekkende fugler.

Det er vanskelig å gjøre en vurdering av behovet for avbøtende tiltak basert på resultater fra to år med undersøkelser. For å bidra til økt kunnskap om virkningen av vindkraftverket på fugl pålegger NVE at kadaversøk og utleggingsforsøk på Guleslettene skal videreføres i minimum 3 år. NVE ber også om at utleggingsforsøk skal gjennomføres i det omfanget som er nødvendig for å kunne estimere oppdagbarheten og forsvinningsraten fordelt på to kategorier – store og små fugler.

Til slutt ber NVE om at sluttrapporten skal oppdateres med resultatene fra de videreførte undersøkelsene, og en fagkyndig vurdering av behovet for, og forslag til, avbøtende tiltak for fugl på Guleslettene i samsvar med kravet fra det opprinnelige vilkåret fra OED. NVE vil forelegge Statsforvaltaren rapporten i forbindelse med vår behandling.

Klageadgang

Vedtaket kan påklages, se informasjon om rett til å klage på siste side

Med hilsen

Kristian Markegård
direktør

Anne Johanne Kråkenes
seksjonssjef

Dokumentet sendes uten underskrift. Det er godkjent i henhold til interne rutiner

Mottakerliste:

GULESLETTENE VINDKRAFT AS

Kopimottakerliste:

Bremanger kommune

MILJØDIREKTORATET

Energidepartementet

STATSFORVALTAREN I VESTLAND

KINN KOMMUNE

VESTLAND FYLKESKOMMUNE

Orientering om rett til å klage

Frist for å klage	Fristen for å klage på vedtaket er 3 uker fra den dagen vedtaket kom frem til deg. Hvis vedtaket ikke har kommet frem til deg, starter fristen å løpe fra den dagen du fikk eller burde ha fått kjennskap til vedtaket. Det er tilstrekkelig at du postlegger klagen før fristen løper ut. Klagen kan ikke behandles dersom det har gått mer enn 1 år siden NVE fattet vedtaket
Du kan få begrunnelsen for vedtaket	Hvis du har fått et vedtak uten begrunnelse, kan du be NVE om å få en begrunnelse. Du må be om begrunnelsen før klagefristen løper ut.
Hva skal med i klagen?	Klagen bør være skriftlig. I klagen må du: • Skrive hvilket vedtak du klager på. • Skrive hvilket resultat du ønsker. • Opplyse om du klager innenfor fristen. • Undertegne klagen. Hvis du bruker en fullmektig, kan fullmektigen undertegne klagen. I tillegg bør du begrunne klagen. Dette betyr at du bør forklare hvorfor du mener vedtaket er feil.
Du kan få se dokumentene i saken	Du har rett til å se dokumentene i saken, med mindre dokumentene er unntatt offentlighet. Du kan henvende deg til NVE for å få innsyn i saken.
Vilkår for å gå til domstolene	Hvis du mener vedtaket er ugyldig, kan du gå til søksmål. Du kan bare gå til søksmål dersom du har klaget på NVEs vedtak, og klagen er avgjort av Energidepartementet (ED) som overordnet forvaltningsorgan. Du kan likevel gå til søksmål dersom det har gått 6 måneder siden du sendte klagen, og det ikke skyldes forsømmelse fra din side at klagen ikke er avgjort.
Sakskostnader	Dersom NVE eller ED endrer vedtaket til din fordel, kan du søke om å få dekket vesentlige og nødvendige kostnader. Du må søke om dette innen 3 uker etter at klagevedtaket kom frem til deg.
Hvem kan klage på vedtaket?	Hvis du er part i saken, kan du klage på vedtaket. Du kan også klage på vedtaket hvis du har rettslig klageinteresse i saken.
Hvor skal du sende klagen?	Du må adressere klagen til ED, men sende den til NVE. NVEs -epostadresse er nve@nve.no. NVE vurderer om vedtaket skal endres. Dersom NVE ikke endrer vedtaket, vil vi sende klagen til ED.

Denne forklaringen er basert på forvaltningslovens regler i §§ 11, 18, 19, 24, 27 b, 28, 29, 31, 32 og 36.